

воды при повреждении и промывках системы после восстановления ее целостности; $Z_{\text{лп}}$ – затраты на ликвидацию возможных последствий аварий (в городской инфраструктуре, экосистеме региона).

В дальнейшем для создания условий адресного управленческого воздействия и маневра в случае, если затраты на АВР выделены и учитываются отдельно, будет вполне целесообразным провести функциональную декомпозицию в составе службы эксплуатации, предусмотрев формирование и комплектацию персонала (бригад), которые выполнят только АВР и только ППР. Естественно, бригада АВР, которая по необходимости выполняла попутно работы, относящиеся к ППР, в отчете (наряде) разделяет трудозатраты, материалы и транспорт, относимые их доли на АВР и ППР соответственно.

Предлагаемая модель процесса управления экономикой АВР может послужить основой для проведения реинжиниринга бизнес-процесса управления АВР как элемента совершенствования системы корпоративного управления. Реинжиниринг процесса АВР на предприятиях ВКХ должен существенно улучшить показатели эффективности эксплуатации систем водоснабжения и водоотведения.

1. Правила технічної експлуатації систем водопостачання та каналізації населених пунктів України. КДП 204-12 Укр. 242-95. – К., 1995. – 102 с.

Получено 15.11.2006

УДК 338

О.О.КОРОП

Харківська національна академія міського господарства

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ПОТРЕБ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ВОДОПРОВІДНОГО ГОСПОДАРСТВА

Розглядаються основні проблеми водопровідного господарства, пов'язані з незадовільним фінансовим станом. Особлива увага приділяється необхідності проведення тарифної політики та впровадження заходів щодо ресурсозбереження для отримання можливостей фінансування галузі.

У структурі найважливіших життєзабезпечуючих галузей комунальної сфери особливе місце займає водопровідне господарство. Послугами з водопостачання охоплена переважна більшість населення та підприємств України: це 100 % міст та 91 % селищ міського типу [1]. Кризова економічна ситуація в країні погіршила фінансовий стан галузі, викликала загострення давно назрілих технічних проблем, пов'язаних з фізичним зносом мереж і устаткування, аварійністю, а отже – із зниженням якості поданої споживачам води та рівня очищення стоків, надійності водопостачання, з порушенням санітарних і екологічних

норм, подорожчанням експлуатації і, як наслідок, зростанням тарифів. Значна частина обладнання водоканалів вже потребує не ремонту, а термінової заміни, оскільки минув або невдовзі має закінчитися допустимий термін його експлуатації. Внаслідок тривалого недоінвестування і недосконалої тарифної політики підприємства водопровідного господарства, особливо у великих містах України, потребують проведення масштабної модернізації [5].

Водопровідне господарство, незважаючи на значні труднощі, продовжує забезпечувати першочергові потреби населення і функціонування господарства України в цілому. Від ефективності роботи підприємств водопровідного господарства значною мірою залежить настрій громадян та соціальний клімат у країні.

Актуальність проблеми фінансування підприємств водопровідного господарства, покращення їх технічного та економічного стану привертає увагу багатьох вчених і практиків, зокрема дослідженню даної проблеми присвячені роботи Г.К.Агаджанова, В.А.Петророва, С.Л.Василенка, Ю.М.Мешенгиссера [4-7].

Разом з тим всебічне вивчення існуючих методичних розробок і практичних рекомендацій галузевої спрямованості у сфері водопровідного господарства дає підстави стверджувати, що коло загальнотеоретичних проблем досліджено недостатньо, а специфічні проблеми фінансування підприємств водопостачання не мають ґрунтового вирішення.

Головним завданням підприємств питного водопостачання є надійне забезпечення населення та галузей економіки питною водою нормативної якості в необхідній кількості та при мінімальних витратах. Стратегія розвитку підприємств водопровідного господарства повинна бути пов'язана з очікуваними темпами розвитку економіки та рівня життя людини з урахуванням ступеня благоустрою, кліматичних та інших місцевих умов [4].

Для обслуговування житлово-комунального господарства в основному в цілодобовому режимі працює більше ніж 800 тис. робітників. Критичний, моральний та фізичний знос основних фондів на підприємствах житлово-комунального господарства в цілому складає 70-80%, і водопровідне господарство не є виключенням [3]. При такому неприпустимо граничному зносі ще в 2000 р. настало реальне, але не оголошене надзвичайне положення в галузі і воно невпинно наближується до катастрофічного. Більше того, стан підприємств водопровідного господарства погіршується з кожним роком. Тому необхідно якнайшвидше припинити процес занепаду галузі та вийти із зони катастрофи.

Через тривалі кризові явища в економіці країни, недосконале керівництво галуззю з боку органів місцевого самоврядування значно погіршився стан підприємств, що надають послуги водопостачання. Постійна збитковість не надає можливості фінансування капітальних вкладень за рахунок самих підприємств, дотації з бюджету не покривають поточних збитків, субсидії не відшкодовують повною мірою різниці в тарифах. На даний момент значна частина споруд водопостачання потребує реконструкції. Це обумовлено, по-перше, зношеністю споруд і, по-друге, необхідністю значного зменшення енергоспоживання. Сьогодні внаслідок зношеності обладнання у вартість 1 м³ води закладено 70% електроенергії, а через граничну зношеність трубопроводів витоки при нормативі 4-5% складають 40-50% відповідно. Ці втрати необґрунтовано закладено у тарифах [6], що є однією з причин виникнення та постійного зростання дебіторської заборгованості. Населення не згодне сплачувати за послуги низької якості, які надаються ще й нерегулярно.

Заміна технічно зношених мереж, їх санація – основний фактор підвищення якості питної води, тому що після системи кондиціонування вода погіршується через технічний стан системи розподілу води. Фізичний знос водопровідних мереж обумовлює значні невиробничі втрати води, що подається місту. Таким чином, система подачі та розподілу води потребує значних інвестицій на ремонтно-відновлювальні роботи.

Джерелами фінансування оновлення та покращення стану основних виробничих засобів можуть бути власні фінансові ресурси підприємства, позичені кошти та кошти, отримані з державного та місцевого бюджетів.

Санація та перекладка водопровідних мереж здійснюється, в основному, за рахунок коштів міського бюджету та власних коштів підприємств [2]. Але навіть заплановані показники санації водопровідних мереж не розраховані згідно з реальною потребою підприємств, бо ці дані більш наближені до можливостей держави. Отже, за останні роки не здійснені в повному обсязі роботи з перекладки водопровідних мереж, бо на 1.01.06 р. вартість повністю зношених основних засобів складає 25%.

Щорічно в Україні відбувається багато аварій, на кожний кілометр водомережі відбувається 2,4 аварії. При аваріях втрачається велика кількість води, електроенергії та інших ресурсів. Стан водомережі та якість води також взаємопов'язані. Ось чому по водомережному господарству щорічно потрібна невідкладна заміна технічно зношених труб [7]. Але недостатність фінансових ресурсів унеможливорює здійс-

нення капіталовкладень. На підприємствах водопровідного господарства не дотримується принцип самофінансування через збитковість діяльності, зумовлену, насамперед, встановленням тарифів органами місцевого самоврядування без врахування поточних потреб підприємств.

Регулювання тарифу на водопостачання є найбільш болючим питанням, при розгляданні якого необхідно одночасно врахувати економічні, соціальні та політичні фактори.

Однією з найважливіших проблем підходу до встановлення тарифів на послуги водопостачання є психологічна. Впродовж багатьох десятиріч водне господарство було статтею видатків державних бюджетів колишніх радянських республік. За 15 років незалежності України не здійснювався пошук нетрадиційних джерел та шляхів фінансування галузі. Проте в розвинутих країнах водопровідне господарство приносить доходи, часто немалі. Головним джерелом цього доходу можуть бути тільки платежі споживачів. Як відомо, в країнах колишнього СРСР, ставки тарифів ніколи не були економічно обґрунтованими. Саме така ситуація спостерігається і зараз. Тобто для окремих груп споживачів, здебільшого це населення, платежі не покривають реальних витрат на водопостачання. Єдиним дієвим шляхом до покращення стану галузі є підвищення тарифів до рівня економічно обґрунтованих. При цьому необхідно детально дослідити платоспроможність споживачів послуг, вирішити питання надання соціальних гарантій для незабезпечених верств населення. Підприємствам водопостачання необхідно направляти фінансові ресурси насамперед на модернізацію діючих потужностей, санацію водопровідних мереж для покращення якості послуг і задоволення потреб і вимог споживачів. Підвищення тарифів сприятиме спрямуванню певної частини коштів на впровадження новітніх технологій, що в свою чергу дозволить зменшити енергомісткість виробництва.

Для формування та раціонального використання фінансових ресурсів потрібна чітко розроблена програма виводу галузі з кризового становища. Щодо проведення тарифної політики потрібно зробити наступні кроки:

1. Розробити й ухвалити Порядки розрахунку тарифів на комунальні послуги, що підлягають регулюванню для забезпечення повного відшкодування операційних та капітальних витрат.

2. Розробити та запровадити механізм відшкодування з бюджету органом, який встановлює тарифи на комунальні послуги, різниці між їх фактичною вартістю та затвердженим розміром тарифу.

3. Розробити методичні рекомендації комунальним підприємствам щодо порядку формування тарифів, залучити громадськість до

процесу їх встановлення.

4. Розробити систему диференційованих тарифів при нарахуванні плати за послуги як один з варіантів нарахування платежів підприємствами водопостачання.

5. Реструктурувати дебіторську та кредиторську заборгованості за послуги водопостачання.

6. Впровадити правові механізми застосування санкцій проти неплатників та вдосконалення законодавства щодо матеріальної відповідальності сторін за невиконання чи несвоєчасне виконання своїх договірних зобов'язань.

7. Здійснити перехід від оплати комунальних послуг за нормативами споживання до оплати за обсягами їх фактичного споживання.

8. Проведення громадських слухань, інформаційно-роз'яснювальних кампаній у засобах масової інформації та спеціальних кампаній для підвищення рівня усвідомлення всіма зацікавленими сторонами і споживачами необхідності впровадження тарифів, які забезпечують повне відшкодування вартості послуг.

У сфері ресурсозбереження необхідно також діяти в рамках окремої програми для того, щоб кошти, акумульовані на рахунках підприємств за рахунок підвищеного тарифу, були використані під суворим контролем робочої групи на потреби технічного переоснащення систем водопостачання. Для впровадження системи ресурсозбереження необхідно [3]:

1. Впровадити низку проектів з енергозбереження з метою скорочення витрат і поліпшення фінансового стану підприємств водопостачання за порівняно короткий період.

2. Забезпечити можливості фінансування стратегічно важливих проектів енергозбереження з національних та місцевих фондів кредитування, заохотити до цих проектів вітчизняних інвесторів.

3. Розробити та впровадити дієвих механізмів залучення фінансових ресурсів, що базуються на процедурі накопичення отриманих шляхом енергозбереження коштів та подальшого їх використання на впровадження нових проектів.

4. Створити можливості для реструктуризації боргів підприємств водопостачання кредиторам шляхом погодження з енерго- та іншими постачальниками ресурсів фінансово обґрунтованих графіків платежів. Узгодити графіки розрахунків підприємств з кредиторами з графіками платежів споживачів-боржників.

5. Розробити програми співробітництва підприємств водопостачання із споживачами послуг (в першу чергу з населенням) із стимулювання більш економного використання води.

6. Забезпечити належний облік матеріальних та енергетичних ресурсів на підприємствах галузі, першочергове встановлення у споживачів групових і будинкових лічильників водопостачання.

Для реалізації наведених вище цілей та завдань необхідно розробити і впровадити низку нормативно-правових та нормативно-технологічних документів, які регулюватимуть процес реформування галузі та здійснення фінансування. При плануванні та впровадженні заходів щодо підвищення рівня послуг необхідно враховувати інтереси споживачів, вивчати їх уподобання на підставах даних соціологічних обстежень.

Пріоритетним напрямком підвищення ефективності функціонування підприємств водопровідного господарства України на сучасному етапі його трансформації до ринкових відносин є забезпечення інвестиційної привабливості підприємств і впровадження інновацій у їх функціонування. Потрібно розробити методологічне обґрунтування процесів формування інвестиційних пріоритетів водопровідного господарства і комплексної діагностики надійності його функціонування в інвестиційному середовищі.

Дослідження та аналіз факторів, які впливають на якість та організацію надання і споживання послуг водопостачання, мають бути спрямовані на підвищення рівня послуг до європейського рівня з перспективою мінімізації їх собівартості.

1. Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002-2005 роки та на період до 2010 року // www.rada.gov.ua.

2. Бюджет міста Харкова за 2004-2006 роки // www.citynet.kharkov.ua.

3. Про Стратегію та основні завдання підвищення ефективності роботи житлово-комунального господарства України: Рішення колегії Держжитлокомунгоспу №1 від 23 липня 2002 р. // www.gdo.kiev.ua.

4. Агаджанов Г.К. Економіка водопровідно-каналізаційних підприємств. – Харків: Основа, 2000. – 250 с.

5. Василенко С.Л. Использование воды в системах водопроводного хозяйства // Екологія, технологія, економіка, водопостачання, каналізація: Зб. доповідей міжнародного конгресу „ЕТЕВК – 2003”. – Ялта, 2003. – С.528-531.

6. Мешенгиссер Ю.М. Реконструкція об'єктів водопостачання і водовідведення: у пошуках інвестицій // Екологія, технологія, економіка, водопостачання, каналізація: Зб. доповідей міжнародного конгресу „ЕТЕВК – 2003”. – Ялта, 2003. – С.465-469.

7. Петросов В.А. Метод адресной реновации изношенных водопроводных сетей // Екологія, технологія, економіка, водопостачання, каналізація: Зб. доповідей міжнародного конгресу „ЕТЕВК – 2003”. – Ялта, 2003. – С.191-197.

Отримано 11.10.2006